

Ηρακλής Δ. Λογοθέτης

ΤΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

I

Ο ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ: από την πτωχεία στην πτώχευση: μια διαδρομή που δεν μπορεί να διανυθεί παρά καμπυλώνοντας ολόκληρο το τόξο. —Εδώ και καιρό η οριακή τάση αχρησίας των κοινωνιολεκτών που ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια από τα εργαστήρια των αποκλαδισμένων επιστημών δεν μπορεί να καταπολεμηθεί με την προσφυγή στη συμπάγεια του ενικού αριθμού. Όχι μόνον γιατί οι δίνες που δημιουργούν αυτά τα αποκλάδια είναι επικίνδυνες για όποιον τις πλησιάζει αναγωγικά ούτε ακόμα γιατί οι μορφογενέσεις τους είναι εφήμερες αλλά γιατί, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, ο ενικός και της πιο διευρυμένης κατανομασίας υποχρεώνεται σε μειοδοτικές εισφορές απέναντι στην πληθύ των γενικευμένων εξισώσεων. Το ακαταλόγιστο αυτής της πληθυντικής παρουσίας, ο πνιχτός συμφυρμός των συνιστωσών της και η συνεπαγόμενη αδυναμία αξιολόγησης της απώλειας του υποστασιακού Είναι των πραγμάτων: να ορισμένα σημεία μιας σύγχρονης γεωγραφίας της γλώσσας τα οποία αναζωπυρώνουν την πάντοτε λανθάνουσα ένταση του ερωτήματος κατά πόσον οι αντι-εντροπικές νησίδες του λόγου που αναπολούν την αρχική κατάσταση της ύλης — φωνή — παραμένουν συνδεδεμένες στο χωροχρονικό συνεχές.

Έτσι κάθε ιδιόλεκτος· κατάσταση αναπολεί την μήτρα της καθολικής γλώσσας: εξαπατώντας και αυταπατωμένη. — Οι ειδικοί «τόποι» της γλώσσας και η άλωση τους όπως και η χρεωκοπία της εξειδικευμένης φρασεολογίας γενικότερα οφείλεται σ' ένα είδος πολιτικού δαλτωνισμού που μεταθέτει τη σπουδή της «λειάς» την οποία έχει επιλέξει σαν στόχο του ο κάθε συγγραφέας. Από το κρεσέντο της καταδίωξης περνάμε στην επικράτηση των μοτίβων εκείνων που συγκροτούν την υφανταγή σ' ένα continuum. Ο ενικός αριθμός πάλι, διαταράχθηκε από την έκρηξη της πολλαπλότητας των θεμελιωδών κριτικών του συνειδέαι, όπως η δομή των στοιχειωδών σωματιδίων από τη σύγχρονη φυσική. Και στις δύο περιπτώσεις η διασάλευση παίρνει τη μορφή παροξυσμικών αποσχίσεων από το οντικο-οντολογικό πεδίο.

Η άνοδος του μετά-μοντέρνου μεσ' απ' τη σκόνη της κατάρρευσης του παλιού new criticism. — Εκτός από τη δυσπιστία στο ενιαίο και μοναδικό υποκείμενο που ήδη

υπήρχε (από τις απαρχές τουλάχιστον της καταϊγιστικής κριτικής στην Αναγεννησιακή *ratio* και στο σύμπαν του Διαφωτισμού) καλλιέργησε την επιθετικότητα απέναντι στην ίδια την έννοια του ατόμου σαν υποστασιακή κατηγορία. Ο αγώνας για το προσωπικό στυλ επικρίθηκε σαν μάταιος και ανεδαιφικός ενώ η έλευση της βασιλείας των αντιτύπων — βλέπε τα κουτάκια της Coca-Cola που ζωγράφισε ο Andy Warhol — χαιρετίστηκε με ζητωκραυγές. Αυτή ήταν βέβαια η ζοφερότερη πλευρά της καταγγελίας του ατόμου αλλά οι τελεστικοί παράγοντες που συνετέλεσαν στην καταβαράθρωση κάθε υποκειμενικής γλώσσας, συνέτειναν επίσης στον πολλαπλασιασμό των κατόπτρων μέσα από τα οποία αντικρύζουμε την εξουσία, έτσι που δόκιμα, η ισχύς της μετεγράφη στον πληθυντικό. Το πλέγμα των εξουσιών, στις οποίες τώρα ολοένα και συχνότερα αναφερόμαστε, καθορίζει επίσης έναν αριθμό συμπεριφορών που εγκαθιδρύουν αποστάσεις ασφαλείας ανάμεσα στο ενιαίο της πρόθεσης και στο πολλαπλό της απόδοσης της.

Όπου η ένταση γύρω από την κατονομασία μετεστράφη σε ένταση γύρω από τον αριθμό εκφοράς αυτής της κατονομασίας. — Ενώ στον Chesterton: *The man who was Thursday*, το όνομα της μέρας καλύπτει όχι μόνο τον άνθρωπο αλλά και τη διπλή του ιδιότητα, στον Ακατονόμαστο του Μπέκετ έχουμε ένα σκιάδες προσωπείο που συγκαλύπτει πολλαπλές ταυτότητες μόνο και μόνο επειδή κάθε άνθρωπος πια έχει χάσει τη μοναδικότητα της δικής του. Τα προβλήματα της γραφής γίνονται προβλήματα της λαλιάς: οι ήρωες του Μπέκετ άφωνοι σχεδόν, δυσλεξικοί εις άκρον, έχουν μεσ' στο στόμα τους θραύσματα λέξεων. Αν δεν τα εκτοξεύουν είναι γιατί καθώς και η τελευταία γέφυρα επικοινωνίας έχει πλέον κοπεί, δεν μπορούν να πληγώσουν κανένα. Οι ενστάσεις που διατυπώνονται γύρω από το πεδίο της ονοματοδοσίας φθάνουν στο τέλος τους με την εκλογή κάποιου ονόματος που δεν σημαίνει τίποτα καθώς έχει επιλεγεί απ' το σωρό και καλύπτει πια όχι πρόσωπα ούτε χαρακτήρες αλλά μόνο αλληλοαναιρούμενες ιδιότητες.

Στο έργο του Μαξ Φρις ο τυφλός σύζυγος διαλέγει ένα όνομα για να μπορεί πίσω απ' αυτό να παρακολουθεί τις απιστίες της συζύγου του. *Mein Name sei Gantenbein*, διατείνεται ο τυφλός παρά την αποκάλυψη ότι δεν είναι τυφλός κι ότι, ακόμα, είναι χρήστης κι άλλων ονομάτων. Ο Έκο χρησιμοποιεί Το όνομα του Ρόδου επειδή η πολυσημία έχει καταστρέψει κάθε αλληγορική ή συμβολική σημασία που θα μπορούσε να προσλάβει η εκφορά του. Γιατί η δόξα της Βαβυλώνας έχει απωλεσθεί και το παλιό τριαντάφυλλο υπάρχει μόνο σαν όνομα, κρατάμε γυμνά ονόματα: *stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus*.

Ο Ρόμπερτ Μούζιλ έχει σκιαγραφήσει τον Άνθρωπο χωρίς ιδιότητες· αλλά ποιος είναι ο

τριαντάχρονος μηχανικός, ποιος είναι ο Ούλριχ και ποια η Αγαθή;

Το όνομα ανοίγει σύντομα σε μια βεντάλια ονομάτων για να ξανακλείσει, αργά, σ' ένα άλλο όνομα. — Η διαδοχή των τόπων στον Προυστ — Ονόματα τόπων: το όνομα εμφανίζεται σαν διαδοχή ονομάτων που προτείνονται στον αφηγητή με τη μορφή των σιδηροδρομικών σταθμών από τους οποίους περνάει «το ωραίο πλουσιοπάροχο τραίνο της μίας και είκοσι δυο». Σκοπός του ταξιδιού είναι πάντοτε το Μπαλμπέκ αλλά το ηχώχρωμα των ονομάτων που το περιστοιχίζουν είναι τόσο βαθύ και μελωδικό που ο ταξιδιώτης κινδυνεύει κάθε στιγμή να ξεστρατίσει ενόσω το τραίνο προχωρεί μεγάλοπρεπα «φορτωμένο ονόματα, που μου τα πρόσφερε, κι εγώ δεν ήξερα ποια θα προτιμούσα ανάμεσα τους, γιατί μου ήταν αδύνατο να θυσιάσω έστω κι ένα». Η λατρεία των τόπων (που απομακρύνονται απατηλά στον ορίζοντα) εκβάλλει σ' έναν άτλαντα όπου κυριαρχούν τα ονόματα. Γρήγορα τα όνειρα τρέφονται με τα ονόματα των τόπων παρά με τους ίδιους τους τόπους. «Δεν χρειαζόμουν για να τα κάνω να ξαναγεννηθούν (τα όνειρα) παρά να προφέρω τα ονόματα: Μπαλμπέκ, Βενετία, Φλωρεντία· μέσα τους είχε σωρευτεί τελικά η επιθυμία που μου είχαν εμπνεύσει οι τόποι που ονομάτιζαν.. .

Αν όμως τα ονόματα αυτά απορρόφησαν για πάντα την εικόνα που είχα σχηματίσει γι' αυτές τις πόλεις, το πέτυχα αυτό μεταμορφώνοντας την και υποτάσσοντας στους δικούς τους κανόνες την επαναμφάνισή της μέσα μου... Θέρμαιναν την ιδέα που σχημάτιζα για ορισμένους τόπους της γης, κάνοντας τους πιο ιδιόμορφους και, κατά συνέπεια, πιο πραγματικούς... γιατί, καθώς δεν λογάριάζα τα ονόματα σαν απρόσιτα ιδανικά, αλλά σαν πραγματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα πήγαινα να χωθώ, η ζωή χωρίς ζωή ακόμα, η άθικτη κι αγνή ζωή που έκλεινα μέσα στα ονόματα, έδινε στις υλικές χαρές, στις πιο απλές σκηνές, αυτή τη γοητεία που έχουν τα έργα των πριμιτίφ». Αυτή η πολυώνυμη ονομαστική γεωγραφία του ιδεατού χώρου παροχετεύει την αρχική επιθυμία σε μια πληθώρα γεύσεων χωρίς ούτε μια ανάμεσα τους να χάνει το δριμύ άρωμα του ονόματος της, την μοναδικότητα της εκφοράς της. Η γοητεία του Μπαλμπέκ αφού αναλύεται σ' ένα πλήθος ονομάτων επιστρέφει αλώβητη στη Βενετία. Κι όταν αυτή η τελευταία γίνεται πολύ πραγματική, με την αναγγελία στον Μαρσέλ από τον πατέρα του ότι θα μπορούσε επιτέλους να την επισκεφθεί, τότε ο ήρωας μας αρρωσταίνει και δεν του επιτρέπουν, για ένα τουλάχιστο χρόνο ούτε καν σχέδιο για ταξίδι όπως και κάθε αφορμή συγκίνησης. Η Φλωρεντία, η Βενετία, ακόμα και το Μπαλμπέκ απομακρύνονται. Αν τ' αυτού τον στέλνουν κάθε μέρα, υπό την επίβλεψη κάποιου που δεν θα τον άφηνε να κουραστεί, στα Ηλύσια. Όμως τα Ηλύσια έχουν ένα βασικό ελάττωμα: ο αγαπημένος συγγραφέας του Μαρσέλ δεν έχει γράψει τίποτα γι' αυτά. «Μου ήταν αφόρητο να πηγαίνω στα Ηλύσια.

Αν τουλάχιστο τα είχε περιγράψει ο Μπεργκότ σε κάποιο του βιβλίο, τότε ίσως θα 'θελα να τα γνωρίσω, όπως όλα τα πράγματα που είχαν αρχικά τοποθετήσει το «ομοίωμα» τους στη φαντασία μου. Η φαντασία μου τα ζέσταινε, τα 'κάνε να ζήσουν, τους έδινε μία προσωπικότητα και τότε ήθελα να τα ξαναβρώ στην πραγματικότητα· τίποτα όμως σ' αυτό το δημόσιο κήπο δεν δενόταν με τα όνειρα μου».

Που οδηγεί η καταλήστευση του πεπτωχότος ενικού αριθμού; — Κάθε φορά που μια ομάδα κοινωνικής πίεσης επιχειρεί να ψάλλει για τον εαυτό της τον καθολικό Λόγο, ιδιοποιείται κατά τρόπο ανίερο τη μοναδικότητα του νεκρού ενικού αριθμού που τόσο τον πολέμησε όταν ήταν ζωντανός. Οι ακάλυπτες επιταγές της καθολικότητας, τις οποίες ματαιώς προσπαθεί να εξαργυρώσει, για λογαριασμό της μόνο, η φτωχή ομαδούλα, κάνει ώστε από τους διασκορπισμένους ξεχωριστούς μονωδούς να ακούγεται ξανά και ξανά με αποκρουστική ηχητική το γνωστό χορωδιακό τραγούδι: ο λόγος της εξουσίας, που διόλου δεν άλλαξε επειδή τώρα λέμε: εξουσίες. Γύρω από το πτώμα του ενικού αριθμού συνωθείται σε μια αποτρόπαια σύνταξη, ο πληθυντικός αριθμός των μικρών δεσποτειών. Και, σήμερα, είναι αυτή ακριβώς η σύναξη, αυτή ακριβώς «η χορεία των μικρών δεσποτειών» που πρέπει να πολεμήσουμε αμείλικτα.

Από την κανονική γραφή στην αποστασία του αστικού ονόματος που άστεγο πια καταντά ακατανόμαστο, δεν μεσολαβεί παρά ένα μονάχα βήμα. — Τα αθύρματα μιας επηρμένης κοιναισθησίας της μνήμης πολιορκούν έναν καιρό που μόνο ο σαρκασμός σαρκώνεται στο σώμα της αλήθειας. Η πολιορκία καταλήγει πάντοτε όχι στην άλωση μα στον σφετερισμό της ταυτότητας του ηττημένου. Η πάλη για τα ονόματα, που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ερημοδικίας, έγινε πάλη για τα υποκείμενα που τα έφεραν. Η ατμόσφαιρα δονείται από την κίνηση του απορυθμισμένου ζυγού της ιστορικότητας που ξαναβρίσκει, μετά την προσωρινή διαταραχή, μια νέα ισορροπία στις συνθήκες και στις συμβάσεις οι οποίες ακολουθούν το σφετερισμό. Η κοιναισθησία από την άλλη πλευρά είναι ένα είδος μαζικής διαγραφής από τη μνήμη των τραυματικών συμβάντων της μετονομασίας που καλύπτει την, συχνότατα αιματηρή, έπαρση των νέων τιτλούχων. Το παραδοσιακό πέταγμα from here to aeternity συνίσταται πλέον στο να σφετερίζεσαι μαζί με το όνομα και την ταυτότητα του άλλου, πράξη που με τη σειρά της αποτελεί τον τελευταίο των κανιβαλισμών. Και οι κατ' εξοχήν κανίβαλοι του καιρού μας είναι, παρ' ελπίδα, οι πολιτικοί και όχι οι αγύρτες της διεθνούς δημοσιογραφίας και των μεγάλων επιχειρήσεων. Οι πολιτικοί, που αφού πέρασαν με αδίστακτο βηματισμό από το αισχυντηλό στο αναίσχυντο, αντιμετωπίζουν με χαμόγελα ευδαιμονίας τους ρύπους που εκτοξεύονται εναντίον τους και δεν υπάρχει ούτε ένας ανάμεσα τους που θα ενοχλούνταν

με την επιτίμηση του Δημοσθένη προς τον Αισχίνη. Το να είσαι κακοφημισμένος είναι τώρα η έσχατη φήμη, η καινούργια θεία ουσία που διατηρεί παραγεμιστούς τους πολιτικούς μας άνδρες.

Η εδραίωση των ψευδεπίγραφων κείμενων πάνω σε πλαστούς τίτλους. — Ο σφετερισμός του ονόματος από τους ακατονόμαστους — παράλληλος με την εξασθένηση της βουλευτικής ενέργειας που απαιτεί η πράξη της πυρηνικής κατονομασίας — συντελεί στη διαίωση της ιδεολογίας που μιλάει για την αποτελεσματικότητα της πολιτικής. Ιδεολογία που στον αιώνα μας συγκροτείται βαθμιαία σε ψυχιατρικό φαινόμενο που ακούει στο όνομα: Σύνδρομο του Κρόνου. Η πολιτική χορταίνει μονάχα με τον διαρκή φενακισμό όλων των κοινωνικών δραστηριοτήτων αφού πρώτα τις καταβροχθίσει στις ρηματικές τους διαστάσεις. Αυτή η καταναλωτική βουλιμία αφορά αδιακρίτως λέξεις, σημασίες και ιδιότητες που διασύρονται τώρα χονδροειδώς, απονοματώνονται πλήρως, καταντούν μια αφαίρεση πριν εκτεθούν σαν περίοπτη λεία στα μάτια των επαγγελματιών του πολιτικού στίβου. Οι εκπροσωπούμενες λέξεις είναι λέξεις νεκρές. Οι ιδέες ζουν μόνο μέσα στους φυσικούς τους αυτουργούς. Οι παρεστημένες έννοιες των κειμένων, κείνται ακριβώς όπου τις εναπέθεσε ο συγγραφέας τους. Απ' αυτή την άποψη, η υπεράσπιση της αυτονομίας των λεκτικών συμβόλων μακριά από το να είναι η αθροιστική υπογράμμιση της αυτεξουσιότητας των κοινωνικών δραστηριοτήτων που εξεικονίζουν, ξεκινά από τη διαπίστωση ότι τίποτα εκτός από την πολιτική δεν είναι πολιτική.

Τραβώντας πέραν της αναγωγικής θεωρίας ανέτειλε επιτέλους η εποχή που οι λαθραίες αναγωγές των πάντων στην πολιτική εκτίθενται ως φαιδρές. Η συγκρότηση της έννοιας της πολιτικής ως παμφάγου δυνάμεως — Σύνδρομο του Κρόνου — προκύπτει απ' αυτή τη συνείδηση. Η επιβίωση των επαγγελματιών της πολιτικής στηρίζεται στην παραίτηση των πολιτών απ' αυτή τους ακριβώς την ιδιότητα: την ιδιότητα του πολίτη. Έτσι, λιγότεροι πολίτες σημαίνει — σήμερα τουλάχιστον — περισσότερη πολιτική.

Για στρατηγούς, διοικητές και χαρτογράφους της εξουσίας ή των εξουσιαστικών προτύπων. — «Ολόκληρη η γλώσσα είναι μια γενικευμένη διοίκηση», ισχυρίζεται ο Ρολάν Μπαρτ. Αλλά γιατί αυτή η γενικευμένη διοίκηση ασκείται με τόση ηδονή ακόμα — αν όχι ιδιαίτερα — κι από κείνους που κριτικάρουν την άσκηση της; από κείνους που μπορούν να αποποιηθούν αν όχι την άσκηση τουλάχιστον την ηδονική της αυταρέσκεια; «Μέσα στη γλώσσα» συνεχίζει ο Μπαρτ, «διαμορφώνονται αναπόφευκτα δυο κανόνες: η αυθεντία της απόφασης και το αγελαίο της επανάληψης» και αυτή η τάξη «σημαίνει

ταυτόχρονα κατανομή και απειλή». Η τάξη μιας τέτοιας ανέκκλητης κατανομής σίγουρα σημαίνει απειλή, όμως το εγχείρημα της διάταξης μυρίων τροπισμών σε δυο παρατάξεις στοιχισμένες εκατέρωθεν της σκαιότητας αυτού του ορισμού που τις χωρίζει και τις ενώνει — τις χωρίζει με την προστακτική, τις ενώνει με την ευκτική — υπονομεύεται από την ίδια την υφή της τροπικότητας: ακαταμάχητη, αδιάτακτη κι αναπάντεχη ανατρέπει πάντοτε τους όρους του θεσμισμένου παιχνιδιού. Έτσι η αυθεντία της απόφανσης μοιάζει κάποτε κατερειπωμένη εξαρχής και οπωσδήποτε νεκρόληκτη ενώ και η πιο κοινότοπη επαναληπτική χρησιμοδοσία μπορεί ν' αναδυθεί από τον «αναδραστικό μανδύα της γλώσσας» — Deleuze — ν' αλλοστρατίσει αποφασιστικά από το αγελαίο και να εξακοντισθεί με φωσφορικές λάμπεις στον κενό χώρο.

Η αυτολησμονιά της γλώσσας είναι η παραίτηση του ανθρώπινου σώματος μπροστά στην έκφραση που το υπερβαίνει. — Η έξαρση της αυτολησμονιάς εκδηλώνεται με μια ακατάσχετη σημειοτροπία: η ανικανοποίητη επιθυμία — γραφή — στραμμένη χωρίς επιφυλάξεις προς το ποθούμενο αντικείμενο — λέξη — σαγηνεύεται απ' αυτό και παραιτούμενη από τη χρήση του γίνεται η ίδια χρηστική. Το θέαμα αυτής της γενικευμένης χρήσης εκτεθειμένο ανηλεώς στην παγκόσμια όραση των εραστών του δημιουργεί αναπόφευκτα μια μεταγλώσσα που συγκροτεί την επίσχεση του θεάματος απ' αυτό το κοινό των εραστών. Πέφτουμε στην αυτολησμονιά όταν θεωρούμε την ομιλία και την ακρόαση σαν διαχωρισμένες παθητικότητες που η μια τροφοδοτεί την άλλη σχεδόν εν αγνοία της. Όταν αντίθετα, ξεφεύγοντας την αιχμαλωσία απ' τον μοιραίο λόγο των εξουσιών, αντικρούσουμε μεσ' απ' τις παραστάσεις του κειμένου, την ομιλία και την ακρόαση σαν αμοιβαία διαπλοκή φωνημάτων και σιωπών, αντιλαμβανόμαστε ταυτοχρόνως ότι αυτή η διαπλοκή της αμοιβαιότητας δεν είναι δυνατή παρά με τη διηνεκή εκτροπή της γραφής απ' τη συνέχεια: παρεκβάσεις, παραδρομές, επαναλήψεις, συντακτικά ολισθήματα, ρήξεις του νοήματος, όλα μπορούν να δικαιολογηθούν σαν άγριες αιχμές στα πλευρά του φαντασμένου οράματος της συνοχής. Όλα επιτρέπονται για να επιβληθεί η σιωπή ανάμεσα στα σημεία του γραπτού λόγου.

Οι ενστάσεις απέναντι στις έννοιες των λέξεων αναπτύσσονται σαν μια αλύσωση δορυάλωτων σημασιών. — Μια που η αλύσωση των σημασιών εκτυλίσσεται σήμερα σε επαγωγική αποσύνθεση της ετυμολογίας, αλλά και σε παράλληλη ήττα της λεξικογραφίας, το ζητούμενο — για πρώτη φορά — είναι η θραύση της αλύσωσης με το ταυτόχρονο σπάσιμο όλων μαζί των κρίκων της αλυσίδας. Φυσικά οι ετυμολογικές προεκτάσεις ήταν πάντοτε οι σκληρές αρθρώσεις αυτού που εσχάτως απεκλήθη «γενικευμένη διοίκηση». Μα η έλευση αυτής της συνείδησης σημαίνει ακριβώς πως η

καθολική επίθεση απέναντι σ' αυτή τη «γενικευμένη διοίκηση» δεν μπορεί παρά ν' αρχίσει μ' ένα συναγερμό στις τάξεις των μετόχων του πληθυντικού αριθμού. Συναγερμό-ρήξη των ετυμολογικών παρωπίδων, έναυσμα της σύγκρουσης πολιτών-πολιτικής. Η θραύση του κελύφους αυτής της λέξης — πολιτική — προβαίνει σαν απόλυτος όρος για ν' αναφανεί το περιεχόμενο, που για την ώρα πασχίζει να συγκροτηθεί έξω απ' αυτήν. Η πτώχευση του ενικού αριθμού είναι η πτώχευση της κατ' εξοχήν λέξης-σημασίας που τον εμψυχώνει: της πολιτικής. Οι άνθρωποι δεν μπορούν να ενταχθούν ξανά στην κατηγορία των πολιτών με τη μηχανιστική σκέψη (pens?e or?atoire) της επαναφοράς στο προσκήνιο. Τα πλήρη τους δικαιώματα (και την επάνοδο στην Αγορά) θα τα κερδίσουν με τη γενικευμένη επίθεση εναντίον της πολιτικής. Με το όχι στις επίστρατες λέξεις και στην καθημερινή τους πορνεία. Η πόλις, που δεν είναι τίποτα παραπάνω απ' τους πολίτες της — άνδρες εισίν οι πόλεις — μπορεί να διασωθεί με την συντριβή της λέξης — παράγωγο κι αυτή η έσχατη πολιτικότητα της εποχής μας συνιστά ένα δοξασμένο requiem για την αποσυνάγωγο τέχνη της ετυμολογίας.

Η πτώχευση είναι μια κατάσταση που δεν αναιρεί τη στιγμή της δια δόρατος αλώσεως. — Κάτω απ' αυτή τη λέξη που πέφτει με το δόρυ αποσυγκροτείται επιτέλους, και μάλιστα γοργά, και η τόσο αιματηρή εμμονή για τη δήθεν αποτελεσματικότητα της επιβολής της πολιτικής επί του σύμπαντος κόσμου. Η αποσυγκρότηση του ψυχιατρικού corpus που κρυσταλλώθηκε γύρω από την έννοια της πολιτικής δεν γίνεται βεβαίως με τον αναχωρητισμό (φυγή από τις μητροπόλεις-κέντρα των εξουσιών) που άλλωστε πετώντας τ' ασκητικά ρούχα έδειξε στους πιστούς του την αποτρόπαιη μοναστική του γύμνια, αλλά με την ερωτική διαρπαγή του σώματος της πόλης. Μέσα στην ευωχία της ερωτικής μέθεξης πολίτη-πόλεως, είναι η ίδια η πολιτική που σύρεται στην πνοή της αυτολησμονιάς μέχρι να καταντήσει αν-ονόμαστη. Το πέρασμα από το προ-λογικό στο ιστορικό επίπεδο που πραγματοποιήθηκε κάποτε με τη διαδρομή από τη χρησιμοδοσία στην ονοματοδοσία, είναι ανάγκη να επιχειρηθεί ξανά με την αποστράτευση των μύριων τροπισμών που συνιστούσαν — κατευναστικά και δίχως τύψεις — μια αυστηρά διατεταγμένη σημειοτροπία η οποία με τη σειρά της καθιστούσε αδιανόητη την αυθεντική πράξη της πυρηνικής κατονομασίας. Η υπέρβαση των σημείων από τα ονόματα — έξαρση του φημί υπεράνω του είναι — συνιστά την έσχατη μα όχι την ύστατη μεταμόρφωση της γλώσσας, που σημαίνει πια: γλώσσες αυτών των μεταλλάξεων. Η εκφορά της γλώσσας σαν γλώσσες αυτών των μεταλλάξεων σημαίνει την αρχή της αντίστροφης μέτρησης και για τις δύο όψεις της πολιτικής: την πλάνη και το πλάνημα. Πέρα από τη διαπίστωση ότι τίποτα πια εκτός από την πολιτική δεν είναι πολιτικό ανοίγει η αυλαία μιας περιόδου όπου ούτε καν η πολιτικότητα δεν είναι πολιτική.

Ένας μάταιος λήρος. — Η μοίρα των βιβλίων εμφανίζεται καλύτερα στον αιώνα της καταλογογράφησης και της λεξικογραφίας. Ο ίλιγγος της πλημμυρίδας του γραπτού λόγου μετατρέπεται από έκσταση σε κατάρα σήμερα ακριβώς που το βιβλίο από ιδιωτική πρόταση γίνεται δημόσια συμφορά. Το θέριεμα του αναπλαστικού μηχανισμού της τυπογραφίας έδωσε βιολογικές σχεδόν παραμέτρους στο θέμα της διάσωσης, της διάδοσης ή της μεταγραφής του αρχικού ιζήματος σε βιβλιοθηκονομική υπόσταση. Η βιβλιοθηκονομία συγκροτείται μάλλον πάνω στο σώμα των βιβλίων παρά το συγκροτεί. Η ειδωλοποίηση λειτουργεί πολλαπλασιαστικά' η καταχώρηση των αντιτύπων σε σειρές κάνει το ίδιο αλλά η διαφορά τους είναι ουσιωδέστατη: το είδωλο, η ανάκλαση ακόμα και σε πολλαπλούς καθρέφτες δεν διασώζεται ποτέ όταν χαθεί το αντικείμενο: οι καθρέφτες δεν θυμούνται, οι καθρέφτες δεν έχουν μνήμη. Η καθαρότητα των επιφανειών τους οφείλεται στο γεγονός ότι τα ανακλώμενα αντικείμενα — γιατί μπροστά στον καθρέφτη όλα είναι αντικείμενα — σβήνουν εντελώς χωρίς ν' αφήσουν το παραμικρό ίχνος. Η εν σειρά αποτύπωση από την άλλη πλευρά δεν γίνεται να απωλεσθεί ολοσχερώς ακόμα και με την καταστροφή του αρχικού αντικειμένου-μήτρα.

Δεν χρειάζεται ν' ανατρέξουμε στον Ησίοδο για ν' αντιληφθούμε το βιολογικό εκφυλισμό των βιβλιακών γενών. — Ακόμα κι όταν η μήτρα παράγει ένα και μοναδικό αντίτυπο ο κύκλος της διασποράς μένει ανοιχτός. Ξέρω συγγραφείς που «βγάζουν» τα βιβλία τους σε ένα και μοναδικό αντίτυπο, αλλά πέρα από τη βούληση του μοναδιαίου παραδοκεί — καθοριστικότερη εκείνη — η ύπαρξη της τυπογραφίας κι όλα τους τα βιβλία σώζονται. Ξέρω συγγραφείς που πεθαίνοντας συνιστούν στους επιστήθιους φίλους τους να κάψουν όλα τους τα χειρόγραφα για να εκδικηθούν την ανθρωπότητα. Σ' άλλους καιρούς μάλιστα αυτή η εκδικητική πρόκληση θα μπορούσε εύκολα να τελεσφορήσει μόνο και μόνο χάρη στην άνθιση μιας φυσικής λογοκρισίας που κατέστρεφε χωρίς καν να ρωτάει μερικές φορές. Σήμερα όμως επιζούν ακόμα και τα σαπάκια. Κι ο συγγραφέας που πρέπει να είναι ξέμπαρκος και να τα καταφέρνει με τις λέξεις, βρίσκεται τριγυρισμένος από μισητά αποπαιδία, φθίνουσες δυναστείες επιγόνων που καιροσκοπούν ανενδοίαστα στο γύρισμα των πιο αγαπημένων του σελίδων. Και οι συγκαιρινοί του φθίνουν: τακτοποιημένοι σε σχολές και επετηρίδες, ευελπιστώντας την ακαδημαϊκή τους καθιέρωση ή ρογχάζοντας ένα λεπτό πριν μεταβληθούν σε ανδριάντες. Κάτι μένει βέβαια, γιατί πώς να το κάνουμε έχει κι η κουλτούρα τα δικά της απόβλητα.

Από την κρυπτομνησία στην λογοκλοπία. — Το σημασιολογικό ημικόκλιο που διαγράφει το λογοτεχνικό εκρεμμές από την κρυπτομνησία ως τη λογοκλοπία, μπορεί με δύο τρόπους ν' αποτιμηθεί. Σαν περιπλάνηση στην κοιλάδα των πικρών νεραντζιών ή

σαν σκιερή περιήγηση σ' έναν αμύθητο πορτοκαλέονα όπου και ο εγκρατέστερος διαβάτης δράττεται περιοδικά της ευκαιρίας να γευθεί την πληθύ του καρπού. Αν στην πρώτη περίπτωση ο ερασιτέχνης — γιατί μόνον ερασιτέχνης θα το τολμούσε — εμφανίζει μιαν ακανόνιστη περιοδικότητα διαρπαγής, στη δεύτερη ο επαγγελματίας μοχθεί να δοκιμάσει τις πάλλουσες ζωηρόχρωμες φλέβες του μυθικού πορτοκαλιού, ακόμα κι όταν ξέρει ότι πολλές απ' αυτές τις φλέβες μετατρέπονται στο στόμα του σε σκληρό ορυκτό: Lapis Ematitidis. Το φαινόμενο της αποκρυστάλλωσης μιας φέτας ζουμερού πορτοκαλιού σε παγερή φλέβα αιματίτη λίθου, που προκύπτει σαν αποτέλεσμα των αλληπαλλήλων διώξεων της λογοτεχνικής λωποδυσίας, έχει σαν οδυνηρή συνέπεια την άνιση — αλλοίμονο — μάχη των οδοντοστοιχιών. Η σύγκρουση ορυκτών και οδόντων απέληξε βεβαίως πανηγυρικά υπέρ των πρώτων και η θραύση των οδοντοστοιχιών στοιχειοθέτησε με τη σειρά της μια νέα κολάσιμη σελίδα στη λυσιτελή αντιστοιχία συγγραφέως — κειμένου. Οι επιζήσαντες από τους βέβηλους έπρεπε να έχουν δόντια κανονικές μυλόπετρες κι έτσι εκτός από μερικά μαστόδοντα που εξακολουθούν ν' αλωνίζουν τον κόσμο των κειμένων έχοντας εν είδει κλοπιμαίων πυκνά θραύσματα αιματίτη σφηνωμένα στα δόντια τους σε παράξενα σχήματα, τα υπόλοιπα είδη της συγγραφικής πανίδας υποχρεώθηκαν να παραιτηθούν από τη συλλογή απαγορευμένων καρπών.

Η καλλιέργεια: ενός κλίματος σιωπής, οι απηνείς διώκτες και οι τρυφεροί θεράποντες των «μετανοημένων». — Η αισχρότητα μιας αιδήμονος σιωπής που επικρατούσε τα παλιότερα χρόνια γύρω από το «δύσβατο» αυτό θέμα, διασκεδάστηκε στην εποχή μας αν όχι με κατευθείαν αναφορές τουλάχιστον με παράλληλες επισκοπήσεις για τη μεταφορά από το κείμενο (Texte) στο συν-κείμενο (Con-texte), από τη γραφή στη μεταγραφή και από την επίδραση στην αφομοίωση. Αφορισμένες μορφές αποκαταστάθηκαν και εκλεκτικές συγγένειες ανιέρους στη σφοδρότητα τους και αποσιωπημένες μέχρι τότε κοιτάχτηκαν με καινούργιο βλέμμα. Αλλά η χρόνια, νοσηρή κρυπτομνησία της ανθρωπότητας ολόκληρης, που συχνά εξικνείται σε απόπειρες λογοκλοπής, παραμένει άβατος τόπος ιδιαίτερα για τους εύτακτους πανεπιστημιακούς μας. Καμιά φορά, από συγγραφείς που κάπως ξέρουν τα πράγματα, θρυμματίζεται η κρούστα της σιωπής: ο Καλβίνο οδηγεί τον τυχοδιώκτη ήρωα του Ερмес Μάρανα, δημοσιογράφο και επαγγελματία λογοκλόπο σε μια βαθιά κατάδυση στο συλλογικό ασυνείδητο του διάπτοντος λόγου και της οικειοποίησης του από τους σφετεριστές συγγραφείς όλων των εποχών: στην καρδιά ενός παρθένου δάσους ο ήρωας μας ανακαλύπτει το μυθικό πατέρα όλων των διηγήσεων στον αθάνατο εκείνο γέρο που εκφωνεί λέξη προς λέξη όλα τα βιβλία που έχουν γραφτεί καθώς και όλα όσα πρόκειται να γραφτούν. Και βέβαια ο

Ερμής — λόγιος, κλέφτης αλλά και προστάτης των τεχνών — κάνει μια κίνηση εξαιρετικά σύγχρονη: τοποθετεί στην είσοδο της σπηλιάς του ένα μαγνητόφωνο.

Ο συγγραφέας που χρόνια τώρα στερήθηκε την απτή έννοια της δόξας, στερείται τώρα και τη φαντασιακή της υπόσταση. — Δόξα στα χρόνια του Βίκτωρος Ουγκώ ήταν να σε χειροκροτούν όρθιοι οι θεατές του ιπποδρόμου. Πιο πριν το να σταματούν τα λαντώ στα Ηλύσια πεδία και να έχεις τη θέση σου στην αυλή, ακόμα πρωτότερα το ν' απαγγέλουν τα έργα σου στην κοινότητα. Σήμερα μαζί με την παρακμή των επετηρίδων, των ακαδημιών και των βραβείων η φήμη κατέθεσε το φτερωτό της τρόπαιο.

Φιδοσέρνεται στα καφέ της πρωτοπορίας κι απολαμβάνει τις μικροχαρές μιας σκιώδους υπάρξεως σε λαθρόβια περιοδικά όταν βέβαια δεν εκπορνεύεται πολυτελώς στα σαλόνια των εμπόρων. Θάλεγε κανείς πως αυτή η χοϊκότητα των τελευταίων δεκαετιών κατέστησε περισσότερο ορατή τη μορφολογία αυτού που κάποτε απεκλήθη δόξα. Αλλά δεν έγινε ούτε αυτό: η πτητική της ουσία αντιθέτως την έκανε κυριολεκτικά αφάνταστη. Έχασε τη σκιά της κι ό,τι πορώδες θα μπορούσε — ευφήμως — να της αποδοθεί. Έγινε μεταφυσική. Οι τοξίνες της απουσίας της όμως δεν σταμάτησαν γι' αυτό να δηλητηριάζουν το σώμα της γραφής. Οι επικλήσεις πυκνώνουν παρά τη ματαιότητα τους, οι παρεξηγήσεις πληθαίνουν και οι παραναγνώσεις συγκροτούν ένα υποκατάστατο της δόξας που είναι ορατό κι αναλώσιμο. Όταν — από τα μέσα του περασμένου αιώνα — όλες οι ονομαστικές αξίες αμφισβητούνται τοποθετημένες καθώς είναι σε κυλιόμενη κλίμακα, η συγγραφική αξία δεν θα μπορούσε ν' αποτελέσει εξαίρεση. Μια που η σκιά έφτασε ως την πόρτα της με τι βεβαιότητες να καλύψει τις αξιώσεις που εγείρονται; Έτσι οι προσπάθειες του συγγραφέα συγκεντρώνονται στην απόκτηση ονόματος, καλού ή κακού αδιάφορο, αν σκεφθεί κανείς πως ένας διαβόητος συγγραφέας απολαμβάνει τα ίδια προνόμια με το φημισμένο. Και για πρώτη φορά παραιτείται από την ασφάλεια της κτητικότητας: «η δόξα» όπως γράφει ο Ζ.Π. Σαρτρ, «που είναι η πιο ακριβή του ελπίδα κι η αποθέωση του, έχει γίνει μια επισφαλής και αμφίβολη έννοια γιατί διαμορφώνεται τώρα μια καινούργια ιδέα για τη δόξα, σύμφωνα με την οποία, η αληθινή ανταμοιβή του συγγραφέα είναι να καταβροχθίζει σχεδόν μυστικά τα βιβλία του ένας αφανής γιατρός του Μπουρζ ή ένας δικηγόρος χωρίς υποθέσεις της Ρεμς». Αυτά από τότε. Αλλά σήμερα η δόξα έχει κάψει τα φτερά της.

Ήδη από τα μέσα του περασμένου αιώνα οι υπερασπιστές των βιβλιοθηκών διεξάγουν, με πλήρη συνείδηση, αγώνα οπισθοφυλακής. — Η εξόγκωση του λεξικογραφικού υλικού χαρακτηρίζεται από μια έξοχη κινητικότητα: πρόκειται για μια καταγραφή που υπακούει

στη συγχρονία βεβαίως και βρίσκει δουλειά οπουδήποτε κι αν σταθεί. Η εξέλιξη των κοινωνικών ιδιολεξίων, (του λιμανιού, του υποκόσμου, της άγριας νεολαίας, των μειονοτήτων, των τεχνοκριτικών της μόδας, των κοσμικών αλλά και των διπλωματικών κύκλων) οι επιστημονικές ιδιολεξίες, οι διηνεκώς εξελισσόμενες νησίδες των ορολογικών ιδιογλωσσίων που αναπτύσσουν οι διάφοροι κλάδοι του ανθρώπινου επιστητού καθώς αναπτύσσονται και οι ίδιοι· αυτή η παράφορα, η ζέση κι η γνωστή αρρυθμία που επικρατεί μετά: να πως μπορεί κανείς να περιγράψει τη συμπτωματολογία. Αλλά καμιά διαπίστωση δεν μπορεί να σταματήσει τη μηχανή που μερικές φορές παράγει αυτά τα γλωσσικά μορφήματα και τις νεοπλασίες των βιαστικών καιρών μας, από μια στείρα ικανοποίηση και μόνο.

Η γενική αναγνωστική πλάνη. — Ποιος δεν έχει νοσταλγήσει την καθολικότητα της ενορατικής γραφής; την ιερουργία των απροφέρτων λέξεων; την απόλυτη ουσία του πυρήνα των κειμένων; Όμως οι θεατές που εναβρύνονται στο ρόλο του αναγνώστη και ξέρουν πως στη γραφή χρωστάμε τον κόσμο μας δεν κάνουν τίποτα γι' αυτά τα πράγματα. Ολοένα και περισσότερο αναζητούν συγγραφείς κατανουκτικούς για να τους πετάξουν στα σκουπίδια μαζί με τις εφημερίδες της τελευταίας βδομάδας. Ολοένα και περισσότερο η ανάγνωση γίνεται βιαστική, απρόσεκτη, νευρωτική χωρίς να έχει σημασία το τι διαβάζουμε. Δοκίμια για το θέατρο, μελέτες για την οικονομία, πολιτικές διακηρύξεις, διαφημιστικά φυλλάδια, εκκλήσεις για τη σωτηρία της ανθρωπότητας, οδηγοί για το χρηματιστήριο, εμπορικές εφημερίδες και μυθιστορήματα κλασσικά αλλά και της μόδας: όλα διαβάζονται επιτροχάδην λες και το εσπευσμένο της ανάγνωσης πρόκειται να είναι το βασικό ελαφρυντικό μας σε κάποιο δικαστήριο που θα δικάσει τους «χασομέρηδες». Όπως οι αναγνωστικές μνήμες ανάγονται σε κοινότοπους παρονομαστές με το πρόσχημα ότι πρέπει να είναι εύκολα μεταδόσιμες έτσι και η αναγνωστική πράξη του παρόντος πρέπει να είναι εύκολη και γρήγορη για να μη προκαλέσει τη δυσθυμία ή την επιθετικότητα του πλήθους.

Κάθε μικροαστός κρύβει στα σωθικά του μια φούσκα θερμό δηλητήριο για τους διανοούμενους· μια άκαιρη, προκλητική κίνηση μπορεί να τη σπάσει· κι αυτή η πρόνοια δίνει το άλλοθι για τη μετατροπή μας σε φιλισταίους. «Μη τους ερεθίζετε μπορεί να γίνουν πολύ κακοί». Μαζί με τέτοιες συμβουλές ξαναβγαίνουν στη φόρα οι πανάρχαιες φοβίες, οι προλήψεις γι' αυτούς που τρελαίνονται απ' το πολύ διάβασμα! Μια νέα ψευδαισθησιακή κοινότητα αρχίζει να υπάρχει. Οι αναγνώστες από υποχρέωση, αυτοί που πιστεύουν ότι το βιβλίο είναι ένας καλός φίλος μια που δεν υπάρχουν καλύτεροι, οι ανίατοι των μπεστ-σέλερς, οι τοξινωμένοι από τις «τακτικές» εκδόσεις του μήνα ή της

εβδομάδας. Όλοι αυτοί απαρτίζουν ένα είδος εκκλησίας κι επειδή είναι πληθώρα δεν διστάζουν να κραυγάσουν την άγνοια και το θράσος τους σε μεγάφωνα. Καμιά μεγάλη εφημερίδα δεν αρνείται να γίνει το ηχείο τους, καμιά επιθεώρηση που υπολήπτεται το εύρος της αναγνωσιμότητας της δεν διστάζει να υιοθετήσει και τις πιο ακραίες τους εκφράσεις. Το να είμαστε μαζί τους σημαίνει πως δεν είμαστε εναντίον τους. Πρέπει να τους δίνουμε άφθονο κουτόχορτο για να απολαμβάνουμε μυστικά τις «καλές» εκδόσεις σαν αιρετικοί στις κατακόμβες των ατμοσφαιρικών βιβλιοπωλείων. Μ' αυτό τον τρόπο και η ευγενέστερη βιβλιακή ενασχόληση παίρνει χαρακτήρα αθλητικό. Σπóρτσμεν με μια χροιά μεταφυσικής. Ένα απλό πασπάλισμα βέβαια, τίποτα παραπάνω. Σε μια τέτοια διαίρεση όλοι είναι τακτοποιημένοι. Οι του χύδην και του ευγενούς αθλητισμού απολαμβάνουν τις εύνοιες των διαχωρισμένων ουσιών χωρίς να υποψιάζονται ότι η θεσμισμένη πια συνενοχή τους σ' αυτό το καθολικά κερωρισμένο σύμπαν είναι αδρότερη από οποιαδήποτε γραμμή διαφοροποίησης. Έτσι η πράξη της ανάγνωσης συνεχίζεται σαν μεγάλος ύπνος.

Η γραφή μνήμα ή γενέθλιος τόπος, αδιάφορο, κάθε υπεροψίας. — Η γραφή που είναι μια ταραχή η ίδια, παίρνει την κίνηση της από την έκταση, την ώση και τη ρυθμική των πτερύγων της γραφίδας. Σ' ένα μέτωπο αενάως ανοιχτό, με σύνορα ρευστά και κυματοειδή, λέξεις φρενιτώδεις και συμφορητικές, πού το σημείο εκκίνησης και πού ο άξονας τερματισμού; πού το πεδίο των ορμητικών συγκλίσεων και πού η βιασύνη των οριστικών αποκλίσεων; Παίρνοντας σαν πρότυπο τα ακτογραφικά δεδομένα που ξεδιπλώνονται με τη διαδοχή των παραγράφων, η γραφή προωθεί μέσα στο σώμα του κειμένου γλώσσες μόλις αισθητές, γλώσσες ιχνηλασίας που μόλις μετά βίας μπορούν να ιχνηλατηθούν οι ίδιες· γλώσσες βυθισμένες, μόλις διαγεγραμμένες και πολύμορφες που υποκύπτουν στα παλιρροϊκά φαινόμενα, συμμορφώνονται με τον καιρό κι αναστρέφονται με το ρεύμα. Τα ενοχλητικά τινάγματα των γραμμών που διεμβολίζουν κάθε περιθώριο υπονομεύουν με τη σειρά τους τις περισταλτικές σημασίες και ενίστανται στις εντός των πλαισίων σημάνσεις· συντρίβονται στη βραχύδη ακτογραμμή. Ένα ξέσπασμα αφρού στεφανώνει τις καταληκτικές προτάσεις. Από γραμμή σε γραμμή το μάτι ταξιδεύει σ' ένα συνεχές ακροκύμα που κατακλύζει το λευκό χαρτί. Φθίνουσες δυναστείες λέξεων περιβάλλονται το σχήμα τρεμάμενων ερωτηματικών. Η δύναμη τους συρρικνώνεται και σβήνει. Το πρόδηλο της μορφής τους αμφισβητείται τόσο περισσότερο όσο εντονότερη γίνεται η ανάγλυφη παραπεμπτικότητα τους. Η προφορά τους τέλος ξεστρατίζει σε μια γενική αναγνωστική πλάνη.

Όπως ίνας παρείσακτος που εισβάλλει στο λείο διαγνωστικό πεδίο μιας γλώσσας απλής

και μονοσήμαντης που εκτείνεται σε δέσμες ανυσματικών διαγραμμάτων. — Ο αφηγητής, περισώζει μιαν ύπαρξη σκιώδη εξορμώντας από την άκρη της πρώτης γραμμής, από το βουερό κέρασ του πρώτου προσώπου. Σαν φτερωτός Πήγασος που τίποτα δεν μπορεί να τον καθηλώσει στην επιφάνεια της υδρόγειας σφαίρας, κόβει τον ομφάλιο λώρο με το συγγραφέα και υπερίπταται, επώνυμος πια, ιδαλγός και εμπνευστής μιας πλήρους ιστοφορίας των ανωνύμων μυθιστορηματικών ηρώων.

Οι λέξεις αυτές καθεαυτές! — Κάποιοι ζωηροί ψάχνουν τον οδηγητικό μίτο για μια φιλοσοφία της γλώσσας, στις «έννοιες» των λέξεων. Και δεν αφήνουν την ετυμολογία, το συντακτικό και τη γραμματική να μιλήσουν.

Οι τελεστικές κατηγορίες δρουν μαστιγώνοντας τον κόσμο με τις λέξεις. — Το όνομα που κυριάρχησε κάποτε πάνω στο υποκείμενο, σβήνει σήμερα αποχωρισμένο απ' αυτό το υποκείμενο. Μέσα στο δάσος των συμβόλων, που αναπτύχθηκε ραγδαία σαν αποτέλεσμα αυτού του αποχωρισμού, το συμβολοποιημένο αντικείμενο έχασε γρήγορα το μυστικό νόημα και την απόσταση της ιερότητας. Ένα σύμβολο είναι πράγμα ξεχωριστό και εύκολα αναγνωρίσιμο. Το ξεχωριστό μπορεί να παραμείνει τέτοιο διατηρώντας τη μοναδικότητα του σαν μια εικόνα διαυγάσεως της σημασίας του και αχλύος της προελεύσεως του ταυτόχρονα: η έννοια είναι η ίδια του η ερμηνεία. Όσο καιρό το όνομα προεξείχε από τις στοιβάδες των ερμηνειών που συνωστίζονταν γύρω του και η ανατρεπτική ουτοπία της διαύγασης του κοινωνικού θεωρούνταν πράξη κολάσιμη, η κεντρομόλα τάξη επιβίωνε. Αργότερα το κατ' εξοχήν όνομα έπαψε να υπάρχει γιατί όλα τα ονόματα εξήρθησαν σαν φυσικές προεξοχές. Ήταν η εποχή που το πνεύμα του εμπορίου συμπαρέσυρε στη δίνη των ονομαστικών αξιών όλα τα αντικείμενα. Από τότε οι λέξεις μαστιγώνουν τον κόσμο με την αφόρητα παρατεταμένη τους αντήχηση — αλγεινή τέχνη της διαφήμισης — ενώ τα αντικείμενα βαφτισμένα πρόχειρα και αλόγιστα, χρηστικά, κατακλύζουν τον κόσμο. Η καθολική κρίση, που τόσο μιλάει γι' αυτήν ο φιλόσοφος, δεν είναι παρά η αναγόρευση του κοινού και ελάχιστα χρηστικού εμπορεύματος σε υπέρτατη αξία, μοναδικότητα και σύμβολο. Με το να βαφτισθεί μοναδικό το κάθε τι, το όντως μοναδικό κατέστη ανεπανόρθωτα κοινότοπο με την ίδια απλή κίνηση που και το δριμύτερο των αρωμάτων χάνει την αισθαντικότητά του διαχεόμενο σε απεριόριστο χώρο. Όταν το μοναδικό συμβολοποιημένο όνομα κατατεμαχίστηκε στο σύνολο των ονομάτων — και των αντικειμένων στα οποία αυτά τα ονόματα αναφέρονται — σήμανε η ώρα για την ολοσχερή του εξαφάνιση. Το σύμβολο πεθαίνει μέσα στο κέλυφος του αντικειμένου που καθίσταται ανάξιο καθώς η καθολική συμβολοποίηση σημαίνει το τέλος της αξίας καθεαυτής. Η απόπειρα της σαγήνευσης του

κόσμου με τη λαγνεία των «οριστικών» αριθμών, των λέξεων ή των σημάτων εμφανίζεται σαν απονενοημένο διάβημα απέναντι στην πτώχευση του ονόματος, απέναντι στην πτώχευση του καθολικού ανοματοποιημένου συμβάντος. Η πόλη που ανδρώθηκε μέσα στην «προοδευτικότητα» του χρηματικά ισοδύναμου έγινε το κενοτάφιο του επιφανούς εμπορεύματος, ενώ το πλέον επιφανές εμπόρευμα κατήντησε η λέξη — αναφορά σ' αυτό το εμπόρευμα, όποιο κι αν είναι.

Για μια λιτάνευση των αλλοτινών ημερών. — Οι σημασίες που άλλοτε καθηλώνονταν εριστικά στα άκρα του φάσματος δραπετεύουν πλέον προς το κέντρο· σχεδόν ανύπαρκτο και διαχεόμενο στον περιαστικό χώρο, προσφέρει ακόμα το πεδίο για μια μικρόχαρη συμφιλίωση. Την ίδια περίοδο, στη μουσική, η εξέλιξη αυτής της διαδικασίας σημαδεύεται με μια αποφασιστική έκπτωση στην, πολική μέχρι τότε, ένταση μεταξύ της μείζονος και της ελάσσονος κλίμακας. Μια κλίμακα με ολόκληρους τόνους — μακριά από κάθε αοριστία — είναι βεβαίως συμμετρική αλλά ελάχιστα αντιστικτική και οπωσδήποτε αρκετά αδύναμη· φάντασμα της κραταιάς ιεραρχίας της παλαιάς επτάφθογγης κλίμακας. Η κίνηση από τη μείζονα στην ελάσσονα κλίμακα δημιουργεί το προδικασμένο σε οποιαδήποτε εκφορά μουσικής φράσης, ενώ η γλώσσα ξαναζεί συλλογικά την καταγωγή της — από την οντογένεση στη φυλογένεση — επαναλαμβάνοντας την τροχιά του αρχέγονου τραυματικού συμβάντος: τη διαδρομή από την κρυπτομνησία ως τη λογοκοπία. Η ίδια η πόλη ξαναζεί συλλογικά το «Πρελούδιο στο απόγευμα ενός φαύνου» νανουρισμένη από τον ρόχθο της επανάληψης — σε ισόβια τάξη — των νεκρόληκτων ονομάτων.

«Η ομιλία με σκέψη και η ομιλία χωρίς σκέψη», γράφει ο Βιτγκενστάιν στον "Tractatus" § 341, «μπορούν να συγκριθούν με την εκτέλεση με σκέψη και την εκτέλεση χωρίς σκέψη ενός μουσικού κομματιού». — Αλλά όπως και στη μουσική εκείνο που με την τονική κίνηση εμφανίστηκε σαν οριστικό, κατέρρευσε με την ανατροπή της ιεραρχίας των κύριων συγχορδιών έτσι και η αναληψία του καλώς τεταγμένου λόγου — η μόνη που επιτρέπει εκφορά χωρίς σκέψη — κατέρρευσε από τα ακανόνιστα γραφήματα, τις μη περιοδικές εγκοπές και τις ενστάσεις που υποβάλλονται απέναντι στα συγκροτούντα μέρη. Τόσο η γραφή όσο και η λαλιά, που αναπτύχθηκαν μέσα στον παραλληλισμό, τη συμμετρία και την προσομοίωση, δέχονται τα πλήγματα μιας αυτογέννησης νεολογισμών δίχως τέλος. Η αυτογενώμενη λέξη — σημείο μεταφέρει την διεστιακή ένταση των ομόκεντρων κύκλων, μέσα στους οποίους συναρθρωνόταν η γλώσσα και προς τους οποίους τα πάντα κατέτειναν, σε ένα σύστημα αυτόνομων σημείων. Όπως στη μουσική οι νέες εντάσεις προκύπτουν από τις αλλεπάλληλες συγχορδίες της εβδομής — Diabolus

in musica — έτσι και στη γραφή η ύφεση που γνωρίσαμε με την ανάλυση των περιφερειών του υποτείνοντος λόγου σε σημεία, μεταστρέφεται σε ένταση με την έκρηξη των παλαιών συντακτικών κόμβων και τη διάλυση τους σε ψηφίδες μιας νέας και ρωμαλέας σημειοτροπίας. Το εξαντλημένο αστικό τοπίο εγγράφει στο θόλο του την κίνηση αυτών των τροπισμών που εμφανίστηκαν σαν μακρινοί μετεωρίτες και θα παραμείνουν τέτοιοι όσο αντιστέκονται στην ιδέα να συγκροτήσουν μια νέα τελεστική κατηγορία.

Όπως ο λαθοκυνηγός δεν αποκαλύπτει ούτε στο συνάφι του τους τόπους των μυστικών του εξορμήσεων. — Ο σεβασμός του αναγνώστη για τα «πραγματικά περιστατικά» είναι ολωσδιόλου διαφορετικός από τη σχέση που έχει με τα realia ο συγγραφέας. Ο τελευταίος κρατά στο στόμα του όλη τη γεύση των παλιών εχθροτήτων. Σε μία διαδρομή που δεν μπορεί να ιχνηλατήσει παρά οπισθοβατώντας, ο συγγραφέας κατασκευάζει ξανά τους χάρτες της βιωματικής του απουσίας, χαράζει τις ατραπούς των μύχιων φυγαδεύσεων, παραλλάσσει τα λησμονημένα κίνητρα, επινοεί καταστάσεις μεσ' απ' την ανατροπή των χαρακτήρων. Ενώ ο αναγνώστης είναι άπληστος για λεπτομέρειες και μόνιμα ανικανοποίητος μπροστά στη στοίβα των «εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης» που του παρατίθενται με μια χειρονομία σχεδόν λαθραία, ο συγγραφέας παραμένει φειδωλός. Χρονολογίες, ονόματα και τοποθεσίες εκτίθενται με περίσκεψη, ίσως γιατί το θησαύρισμα τους ήταν αργό, μυστικό και επίπονο. Στο βάθος του κελαριού τα αποσιωπημένα στοιχεία συσφίγγονται σε μια επίμονη καταδικαστική μαρτυρία.

Όσα δεν αξιώθηκαν μια ανάσα στην επιφάνεια του κειμένου εκλιπαρούν την αδηφάγο προσοχή των τρωκτικών που ερευνούν για λογοτεχνικά «κατάλοιπα». Κι αλήθεια, σπάνια μια περιγραφική έκφραση υπήρξε τόσο πετυχημένη όσο αυτή. «Κατάλοιπα» λοιπόν. Τετράδια σχισμένα με μανία που ανασυγκολλώνται επιμελώς, εισιτήρια θεατρικών παραστάσεων ξεχασμένα σε μυστήρια τσεπάκια και αεροπορικά σε πλαστικές θήκες που φιλοξενούν κάρτες που δεν έχουν σταλεί ποτέ. Μπιλλιέτα δυσανάγνωστα απ' όπου εξέχει μόνον η υπογραφή κι άλλα ανυπόγραφα που συνοδεύονται από ένα βιαστικό σκαρίφημα καμωμένο σε κάποιο καφενείο ίσως. Προσχέδια που δεν εκτελέστηκαν παρά δια της τεθλασμένης. Δοκιμές πάνω σ' ένα θέμα που κανένα ίχνος δεν μας πείθει ότι τελεσφόρησαν. Παραλλαγές που καμιά δεν ευτύχησε να καρποφορήσει και εγγραφές αλεπάλληλες, συνοπτικές διαγραφές χαρακτήρων, αποτιμήσεις πεπραγμένων, σημειώματα θανατογραφικά. 'Ο,τι αξίζει να φανερωθεί θα έχει και κάποιο λόγο για να παραμείνει κρυφό.

«Ο αιώνας του ηλεκτρονικού χειρογράφου έχει ήδη ανατείλει» μας διαβεβαιώνουν από παντού. — Όμως αυτό που μας γοητεύει στο χειρόγραφο, που έτσι ψευδεπίγραφα αγγέλλεται η απώλεια του, είναι ακριβώς η προσωπική σημειογραφία του κάθε συγγραφέα. Τα οργισμένα σβησίματα και το δειλό κάποτε γράψιμο στο περιθώριο. Οι αγκύλες που εξαιρούν «προβληματικά» τμήματα του κειμένου, οι παρενθέσεις που διακόπτουν τη συνέχεια, οι άλλοτε διαγεγραμμένες κι άλλοτε υπογραμμισμένες λέξεις. Το διστακτικό σύρσιμο της πένας στο τέλος της πρότασης που φαίνεται να υπονομεύει το νευρώδες κι αποφασιστικό της ξεκίνημα. Ακόμα τα ποικίλα ίχνη των αμφιβολιών που επανέρχονται βασανιστικές, οι σχεδόν παλίμψηστες γραφές που τροποποιούν ή εξαλείφουν τις αρχικές του προθέσεις, τα σκίτσα και τα σκαριφήματα της στιγμής που διασκεδάζουν την αμηχανία μιας κακοχυμένης παραγράφου· όλα όσα τέλος πάντων κάνουν την κάθε του σελίδα να μοιάζει με τοπίο μάχης. Και μείς που απ' τον Σπινόζα και τον Πασκάλ ως το Ντοστογιέφσκι και τον Κάφκα μάθαμε να βλέπουμε στο χειρόγραφο του συγγραφέα τα ίχνη της ψυχής του, τι θα απογίνουμε με τους συγγραφείς της δισκέτας;

Α ν και οι θιασώτες της απρόσκοπτης ανάγνωσης είναι ικανοποιημένοι με την υπνωτική επίδραση των λέξεων. — Η αποτελεσματικότητα των λέξεων δεν γίνεται συνήθως αντιληπτή εκτός αν πρόκειται για παραγγέλματα ή επιτακτικές κραυγές. Ακόμα, όταν συνδυάζονται με κάτι αιματηρό ή εξαιρετικά καταστροφικό· τέλος, όταν προκύπτουν σαν αποτέλεσμα αθρόων παρεξηγήσεων. Όμως οι λέξεις είναι δραστικές έτσι κι αλλιώς αν και η συγκυρία της εκφοράς τους διαδραματίζει αναμφίβολα ουσιώδη ρόλο στην εκρηκτική τους «απόδοση». Γιατί υπάρχουν πράγματι λέξεις που σκάνε σαν βόμβες στη φορτισμένη σιωπή μιας κατάμεστης σάλας, λέξεις που πυροδοτούν ξεσπάσματα θυμού, χώνονται στα σπλάχνα του αντιπάλου σαν σουβλί ή κεντρίζουν οδυνηρά τη ζηλοτυπία μιας πληγωμένης γυναίκας. Λέξεις που φλογίζουν κι άλλες που ξεσηκώνουν κύματα ψυχρής μανίας. Λέξεις αναλγητικές, μετέωρες και φεγγοβόλες. Συμφορητικές λέξεις, ανθρωποκτόνες, βασανιστικές. Κι ανεπίδοτες. Όμως οι περισσότεροι άνθρωποι εξακολουθούν να μη πιστεύουν παρά σε κείνες που η αύρα τους είναι σχεδόν ορατή, η γητειά τους αιχμαλωτίζει την ανάσα κι η ελάχιστη παραφθορά τους οδηγεί στην ήττα ένα στρατό. Έτσι ο κινδυνώδης, μονήρης και δολοφονικός κόσμος των λέξεων της καθημερινής τριβής παραμένει προνομία και κατάρα του συγγραφέα που τις καθηλώνει στο χαρτί.

Λοιπόν, τα αναγνωστικά ήθη έχουν πράγματι χαλαρώσει. — Οι συγγραφείς των περασμένων αιώνων μικραίνουν μεσ' στις αρχιερατικές γενειάδες τους ώσπου τελικά

εξαφανίζονται. Και οι σημερινοί; Λιποτάχτες όλων των παρεκκλησίων αλλά χωρίς να μπορούν ν' απαλλαγούν από τους ξυλοσχίστες των ακαδημιών. Κάτοχοι μιας δύναμης ακριβής, παράταιρα ξοδεμένης. Συνεργοί οπωσδήποτε σ' αυτή τη γενικότερη κρίση κι ασ βιώνουν τραυματικότερα απ' τον καθένα τη συνενοχή τους. Όπως η ανθρωπότητα μοχθεί να σκορπίσει τη σποδό της στα όρια της διαστημικής της ματαιοδοξίας έτσι κι ο συγγραφέας δίνει την απέλπιδα μάχη της υστεροφημίας μ' ένα τρόπο που αποτελεί βάνουση πρόκληση στην πράξη της γραφής. Ελπίζει μάλιστα να παροχετεύσει τις οδύνες της στην ανάγνωση. Και κανένας αναγνώστης δεν ανταποκρίνεται στο κάλεσμα. Για ποιο λόγο άλλωστε; Έτσι μια σειρά «επώδυνου» συγγραφείς μορφάζουν σαν μοναξιασμένοι λύκοι στα εξώφυλλα των απύλητων βιβλίων τους. Οι άλλοι — οι πολλοί — βιάζονται να κερδίσουν το χαμένο χρόνο επιστρατεύοντας τα επιχειρήματα μιας τυφλής παραγωγικότητας. Ο αναγνώστης των μέσων ταχυτήτων παρακμάζει μαζί τους. Αφήνεται, έρμαιο φράσεων χωρίς καμιά πνευματικότητα που ματίζουν βιαστικά το δίχτυ του αυτοεγκλεισμού του μεσ' στο κείμενο. Ποτίζει σιωπηλά το σαπισμένο πια σώμα του φλήναφου συγγραφέα και ξοδεύει τα λιγοστά του γεύματα σε πολύμοχθες στρατηγικές «αφομοίωσης» των φαιδροτήτων που του πασάρουν σαν επιτεύγματα της τελευταίας σχολής της σύγχρονης σκέψης.

Για τη σημειωτική της φτώχειας και την αφωνία των θορυβοποιών κωδίκων. — Σ' άλλους καιρούς ο Πίκο ντελλά Μιράντολα καυχιόταν πως μπορούσε ν' αντιμετωπίσει τον καθένα πάνω σε οποιοδήποτε από τα ενενήντα τόσα βασικά ζητήματα της γνώσης. Σήμερα τα «βασικά ζητήματα της γνώσης» είναι αμέτρητα κι όποιος θελήσει να επαναλάβει το καύχημα του φιλοσόφου μας πρέπει να καταντήσει φλήναφος ή ακόμα καλύτερα παντογράφος — *tuttografo*. Χαρακτηρισμό που κέρδισε με την αξία του ο Έκο. Αν και μακριά απ; το πνεύμα του *Homo Universalis* η εποχή μας, με την έκρηξη της γραφομανίας, ευνοεί ένα Λόγο-για-τα-πάντα που έχει ήδη μεταστραφεί σε Λόγο-για-το-τίποτα.

Γράφοντας σε μια γλώσσα λατρεμένη που σφίγγει γύρω σου τον ασφυκτικό της κλοιό. — Μιλώ για τη γλώσσα των Ελλήνων. Πλούσια και δυνατή γλώσσα, προϊόν μακρόχρονης φιλολογικής εμβρίθειας. Γλώσσα βιβλιακή κι αναντικατάστατη στην ακινησία της. Λέξεις που αστράφτουν στις προθήκες με τη σκοτεινή ομορφιά των ορυκτών. Άηχες λέξεις, βαλσαμωμένα πουλιά στο ύστατο πέταγμα. Λέξεις νεκρές που περιφέρονται στο διάστημα σαν ιπτάμενες βολίδες γιατί τους λείπει η χοϊκότητα. Ταξιδιάρικες λέξεις, πίσω από την ίσαλο γραμμή. Λέξεις χωρίς επιστροφή, όσο κι αν γυρίζουν. Σβηστές μηχανές χωρίς ανάσα στη μέση μιας μαιανδρικής διαδρομής. Αφαντες

λέξεις· μονάχα η αύρα τους μένει.

Προτροπές και παρεκβάσεις. — Με την υπαρκτική του προδιάθεση ο Γκαίτε συμβουλεύει: *Werde, was du bist* (Γίνε, αυτός που είσαι), χωρίς να υποψιάζεται φυσικά πως έναν αιώνα αργότερα ο λόγος του αυτός θα διασταύρωνε το ξίφος του με την αξιωματική αρχή της ψυχανάλυσης όπως τη διατυπώνει ο Φρόυντ: *Wo Es war, soll Ich werden* (Όπου ήταν Αυτό, πρέπει Εγώ να γίνω). Ωστόσο και οι δύο αντίπαλοι μας εισάγουν σ' ένα προθεσιακό κόσμο. Ένα κόσμο αμφισβήτησης της παγιωμένης ταυτότητας που ανοίγει τα φτερά του στα όρια των πιο ακραίων δυνατοτήτων. Για τον συγγραφέα βέβαια, η αντιστροφή της φροϋδικής ρήσης σύμφωνα με την πρόταση του Καστοριάδη

— *Wo Ich bin, soll Es auftauchen* (Όπου Εγώ είμαι, Αυτό πρέπει ν' αναδυθεί)

— είναι περισσότερο ελκυστική. Οι ενορμήσεις του Έρωτα και του Θανάτου, οι βυθισμένοι πόθοι, οι ανομολόγητες ενοχές, οι πικρές επιθυμίες: να ένα υλικό πυκνό και συναρπαστικό που κάνει την κάθε προσπάθεια διαύγασης του Εγώ ένα «καθαρό» επεισόδιο, μια αποχρωματισμένη νίκη.

Το να γράψεις γι' αυτόν τον κόσμο του ασυνείδητου, το να τον φέρεις στην επιφάνεια και να τον κάνεις να υπάρξει, σημαίνει να υποδυθείς με πειστικότητα το ρόλο του Άλλου και όχι να τον εξοβελίσεις ως αλλότριο. Σημαίνει να υπερασπίσεις την προσωπικότητα ενάντια στον όποιο χαρακτήρα και να καταδυθείς μαζί της — αν και χωρίς συνοδό — στο μακρύ ταξίδι του μάγματος των αρχηγόνων σημασιών και εικόνων, στην προ-λογική οργάνωση του χώρου και του χρόνου, πριν ακόμα αστράψει στο στερέωμα ο πρώτος σπινθήρας που θα πυροδοτήσει την άνοδο.

Προσωπογραφία. — Η Σάλλυ Μπούουλς, η κοκοτίτσα, έχει μια καλά προσδιορισμένη εικόνα του συγγραφέα: «Είναι τρομερά ονειροπόλος, ανίκανος για κάθε πρακτική δουλειά, αντιεμπορικός και όλοι πιστεύουν ότι μπορούν να τον εξαπατούν απεριόριστα — κι ύστερα κάθετα και γράφει ένα βιβλίο γι' αυτούς και δείχνει ανάγλυφα τι γουρούνια που είναι όλοι τους, γίνεται αμέσως τρομερή επιτυχία και μαζεύει λεφτά με το τσουβάλι». Εδώ ο συγγραφέας όχι μόνο ασχολείται με γουρούνια αλλά τα γουρούνια βρίσκουν τιμητική γι' αυτά τούτη τη γουρουνίσια ενασχόληση — έστω κι αν είναι γεμάτη επιτιμήσεις — και κάνουν πλούσιο τον κήνσορα αγοράζοντας τις πέτρες με τις οποίες τα πετροβολεί.

Όπου τα πέπλα των απαγορεύσεων αναδεικνύουν, εν τέλει, ευκρινέστερα τα «σημεία» της αποσιωπημένης ηδονής. — Ο λόγος που ραντίζεται με ψήγματα σιωπής, οι περιγραφές που σέρνουν την κουρτίνα ακριβώς για να φανεί το επίμαχο, το οποίο υποτίθεται πως κρύβουν, τα στρατηγικά κενά που επιστρατεύονται για να κεντρίσουν το φαντασιοκόπημα του αναγνώστη, οι ενορατικές παύσεις, οι ερεθιστικοί νυγμοί: κανένα τέχνασμα δεν έμεινε αχρησιμοποίητο από τους συγγραφείς των παγωμένων χρόνων. Το ρητό και το υπόρητο στα γραπτά τους αποτελούν ένα ενιαίο σύστημα αναφοράς. Αυτό που μπορεί να λεχθεί κι αυτό που μπορεί να υποδειχθεί, έστω και με τρεμάμενο δάχτυλο, συναρτώνται σε μια ζώνη όπου η αποκάλυψη προκύπτει απ' τους διαδοχικούς της φενακισμούς. Τα τρωτά σημεία μένουν στο σκιάφος. Το σκοταδάκι στα οριακά σημεία είναι περισσότερο υποβλητικό από οποιαδήποτε διαφάνεια. Το δίχτυ των υπαινιγμών απλώνεται γύρω απ' τον αναγνώστη· τα ρίγη μιας νοσταλγικής βιαιότητας τον φθείρουν ακατάπαυστα. Κι όλα αυτά χωρίς βέβαια να λείπουν οι αιφνιδιασμοί, οι υπαναχωρήσεις, οι αναστροφές. Η αφοριστική αθωότητα κι η αφορισμένη λαγνεία: μια διαρκής διελκυστίδα· επώδυνη και ηδονική εις άκρον. Και η επιδρομή της αισθητικής μνήμης σ' ένα πεδίο όπου, παραδοσιακά, κυριαρχούσαν οι ηθικές αποστροφές. Οι εξορισμένες αισθήσεις διαστέλλονται στο έπακρο.

Το σώμα, απορφαντισμένο απ' τις ηδονικές του χρήσεις, εκδικείται με το να είναι πανταχού παρών στα σημεία απ' όπου το διώχνουν. Η αποθέωση του βέβαια δεν βρίσκεται στην υφέρπουσα πορνογραφία αυτών των εποχών αλλά στις δικτικές αποφάσεις των δικαστηρίων, στο κυνήγι των λαθρόβιων «τολμηρών» εντύπων, στη λατρεία και τη φετιχιστική προσήλωση με την οποία φυγαδεύονται τα αντίτυπα των σκανδαλωδών βιβλίων που ξεφεύγουν από την πολτοποίηση. Τα τρομερά οράματα της δαιμονικής λαγνείας, της αιμομιξίας και όλων των ερωτικών παραλλαγών, που βαφτίστηκαν διαστροφές μόνο και μόνο για να τονισθεί η ελκυστικότητα τους, δεν λείπουν από καμιά εκκλησιαστική βιβλιοθήκη, από κανένα μοναστηριακό αναγνωστήριο. Φαίνεται πως δεν υπήρχε πιο ευχάριστο είδος ενασχόλησης για ορισμένους ηθικολόγους από το να συντάσσουν οργίλες καταγγελίες για τέτοιου είδους ερωτοτροπίες που δεν αργούσαν βέβαια με τη σειρά τους να μετατραπούν σε κείμενα πολύ ερεθιστικά για τους μεταγενέστερους. Οι ρύποι που είχαν εκτοξεύσει επέστρεφαν πειθήνια σ' αυτά. Οι κατάρες γύριζαν σε κρυφή δοξολογία. Το απορριγμένο κι αιρετικό πάθος έφτανε να γίνει, στην έξαρση του, η δεσπόζουσα γραμμή.

Η στρατηγική των επινοήσεων και το ψευδεπίγραφο βιβλίο ως τέχνημα. — Η τέχνη των υπομνηματισμών και των βιβλιογραφικών σημειώσεων που φθάνει στο αποκορύφωμα

της τον περασμένο αιώνα, μεταστρέφεται αργά σε τέχνη βιβλιογραφικών επινοήσεων. Από τα χαμένα έργα, για τα οποία δεν έχουμε παρά τη μαρτυρία των τίτλων τους — πραγματικών ή απλώς αποδιδόμενων σ' αυτά — αναδύεται μια λεξιποϊία του αφανούς. «Το να γράφεις βιβλία» λέει ο Μπόρχες, «είναι μια κοπιαστική και πολυέξοδη τρέλα. Δεν είναι προτιμότερο να τα περιγράφεις σε λίγες γραμμές, να προσποιείσαι πως έχουν ήδη γραφτεί και ν' αναφέρεσαι σ' αυτά σαν να επρόκειτο για πραγματικά;». Από δω και πέρα το πεδίο είναι ορθάνοιχτο προς όλες τις κατευθύνσεις. Η παράθεση ανύπαρκτων βιβλίων σηκώνει την αυλαία μιας εποχής βιβλιακής ανομίας: ανύπαρκτοι συγγραφείς επενδύουν σε πραγματικούς τίτλους και πραγματικοί συγγραφείς σε ανύπαρκτους τίτλους· μειράκια κραδαίνουν τα πρωτόλεια τους δίκην βαρύγδουπων εγχειριδίων πάνω απ' τα κεφάλια έντρομων εκδοτών η ψευδωνυμία, που αποτελεί πανάρχαιο λογοτεχνικό προνόμιο, παίρνει τη μορφή προσωπίδας με την κάλυψη της οποίας μπορεί κανείς να διεξάγει ανενόχλητος μικρολωποδυσίες· η αναφορά σε αποσπάσματα άλλων συγγραφέων εξελίσσεται σε λαθροχειρία· οι αντεκδικήσεις ανάμεσα στα μέλη της συγγραφικής κοινότητας επιχειρούνται στο όνομα των πεθαμένων που δεν μπορούν να διαμαρτυρηθούν για τις κακοποιήσεις που υφίστανται απ' τους ερμηνευτές τους. Ό,τι ήταν άσχημα καταχωνιασμένο ξεπετιέται στην επιφάνεια και αποκαλύπτεται πόσο κακόβουλο πράγμα είναι το να χώνουμε τις αδυσώπητα μεγαλωμένες ενοχές μας στο τσουβάλι με τις αγριόγατες και να το πετάμε στο σκοτεινό δωμάτιο.

Η εδραίωση των ονομαστικών αξιών, — Το διαβατήριο — αυτή η αλγεινή επινόηση του Φουσέ — η διάδοση των χρηματιστηριακών αξιών, η υπόληψη της οποίας απολαμβάνουν τα τραπεζικά χρεώγραφα καθώς και η δημιουργία των εθνικών κτηματολογίων αναγγέλουν μια εποχή όπου η οικονομία, στον κολοφώνα της πια, στηρίζεται στην έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας. Έτσι όλα τα πράγματα, δυνάμει, πρέπει ν' αποδοθούν σε κάποιον. Περιοχές χέρσες κι άγονες ονομάζονται κτήματα του ενός ή του άλλου ληστή. Εδάφη μακρινά κι ασύνορα εντάσσονται σε γεωγραφικές επικράτειες αφού χαρτογραφηθούν ανηλεώς. Αμφισβητούμενα πεδία γίνονται θέατρα πολεμικών περιπετειών. Μαζί μ' αυτή τη φρενίτιδα κατατίθενται και οι πρώτες ενστάσεις προτεραιότητας απέναντι σε εφευρέσεις, ανακαλύψεις και θεωρητικές επινοήσεις ακόμα. Εξασφαλίζονται ειδικές δωσιδικίες, απονέμονται διπλώματα και διασφαλίζονται τίτλοι. Κι ο συγγραφέας που ενέμετο αφρόντιστα τις διηγήσεις, τους μύθους και τα τραγούδια όλων των εποχών που πέρασαν πρέπει να δίνει λόγο τώρα για τις πηγές του. Όχι μόνο για ν' αποδίδει τα νενομισμένα στα νάματα των εμπνεύσεων του αλλά για χάρη ενός καινούριου ζωφίου που δεν έχει εξάλλου πάρει ακόμα την οριστική του μορφή. Είναι κάτι μεταξύ καταστιχογράφου, βιβλιοθηκάρου και επαγγελματία αντιγραφέα. Θέλει να

ξέρει πως κι από πού ακριβώς· για να βάλει σε τάξη αυτόν τον τρύγο, αυτή τη συγκομιδή, αυτή την ανάλωση. Κι όποιος θέλει μαθαίνει.

Μη ζηλεύετε τη λανθάνουσα ευωχία των τυμβωρύχων. — Η αισθητική της παραβίασης είναι παιχνίδι με πολλές εκδοχές. Μία απ' αυτές καταλήγει στη νεκρανάσταση των κειμένων. Η τυμβωρυχία εξελίσσεται αναπάντεχα σε επιχείρηση σωτηρίας κι ό,τι ανασύρθηκε στην επιφάνεια μόνο και μόνο για να συληθεί καλύτερα, ξαναζεί με τους χτύπους ενός χρόνου δανεικού· με την ολέθρια σιωπή ενός χώρου που μόνο η έκπτωση του τον κάνει υπαρκτό. Το νεκροφιλικό παίγνιο έχει τα δικά του σημαίνοντα. Οι λαθραίες αγάπες φανερώνουν τ' αυθεντικά τους υποκείμενα και τα κλοπιμαία αφού καθαριστούν απ' τις σκωρίες των καταγραφών, τους ερμηνευτικούς ρύπους των επιγόνων και την αμετροέπεια του δημοσιογραφικού θαυμασμού, είναι έτοιμα για μια εκ νέου έκθεση. Οι ληστές τους μεταβάλλονται σε χρεώστες γιατί τώρα πια είναι εύκολο στον καθένα να ξεχωρίσει τ' ανομολόγητα δάνεια, τις αναφομοιώτες παραστάσεις. Όλο το σκηνικό της αδέξιας αρπαγής καταρρέει μεσ' στη ντροπή. Και η πρακτική των τυμβωρύχων είναι πάντοτε αδέξια μια που όλα γίνονται βιαστικά, χωρίς λεπτότητα και χωρίς τη συνδρομή του ελάχιστου φωτός — φιλολογικού ή μη. Βλέπετε το σώμα ενός κειμένου που λεηλατείται απηγώς έχει πάντα μια πιθανότητα να ξυπνήσει απ' τον ερεβώδη του ύπνο.

Χωρίς ντροπή. — Συχνά, πολύ συχνά οι λογοκλόποι διαμαρτύρονται γοερά για την ανεμπόδιστη κυκλοφορία κλεψίτυπων έργων τους που σημειώνουν κάποια επιτυχία. Ζημιώνονται οι άνθρωποι κι έτσι ξεχνούν ότι μεταξύ κατεργαρέων πρέπει να υπάρχει συνεννόηση. Λες και θα μπορούσε η μηχανή να σταματήσει στα όρια των θιγομένων συμφερόντων μιας ομάδας όταν, για τους παροικούντες την Ιερουσαλήμ, είναι γνωστό ότι στην ύφανση του δικτύου της συνενοχής εμπλέκονται όλες οι επαγγελματικές ομάδες που ασχολούνται με το βιβλίο. Ο λογοκλόπος μάλιστα συχνά μασάει τις δάφνες του σε πετυχημένες τηλεοπτικές παραγωγές, τυλίγεται σε τηβέννους ευαγών ιδρυμάτων, ανεβαίνει τα σκαλιά των ακαδημιών πατώντας σε κόκκινους τάπητες. Η λαθραία εκδοτική δραστηριότητα απ' την άλλη πλευρά όχι μόνο δεν αμοίβεται αλλά τιμωρείται. Τα κλεψίτυπα αντίτυπα κυνηγιούνται ακόμα και στους πάγκους των πανηγυριών ενώ οι εκδότες που υποβάλλουν τις μηνύσεις δεν διστάζουν την άλλη στιγμή να κατακλέψουν τον συγγραφέα τυπώνοντας εν αγνοία του μερικές ακόμα χιλιάδες αντίτυπα κάποιου έργου του. Ο συγγραφέας βρίσκεται έτσι χτυπημένος από δύο ωστικά κύματα. Αν είναι και ο ίδιος λογοκλόπος απλώς αναδιανέμει, θέλοντας και μη, τα παράνομα κέρδη του. Ο πλατύς διανεμητικός μηχανισμός της τυπογραφίας θολώνει την έννοια του ανήκειν. Η

επιτυχία εξαργυρώνεται με τη διύλιση των γραφόμενων σε αναρίθμητες, τυποποιημένες παραπλήσιες εγγραφές. Η συγκέντρωση της φήμης στο πρόσωπο του συγγραφέα δημιουργεί σαν αντανακλαστική κίνηση εκτεταμένες απομιμήσεις του ύφους του. Απότοκες βέβαια των εκτεταμένων παρανοήσεων. Πρέπει, καθώς φαίνεται, να συνηθίσουμε στην ιδέα ότι ένα κείμενο εκτεθειμένο πολλαπλώς βάλλεται πολλαχώς.

Λαξεύοντας το μεγάλο έργο. — Μεγάλα έργα δεν γράφονται στις μέρες μας, μας διαβεβαιώνουν με ήπια θλίψη οι γηραλέοι κριτικοί. Αλλά υπάρχει πάντα — και ογκούται συνεχώς — το σώμα των καταλόγων των εθνικών βιβλιοθηκών. Αφού οι κατάλογοι αυτοί αναδείχθηκαν βαθμιαία σε μεγαλεπήβολα έργα — σωστά μνημεία ενός λογίου Λεβιάθαν — εγκατέλειψαν τις βιβλιογραφικές τους ενδείξεις έωλες κι ανάρητες· έτσι ανιχνεύονται ευκολότερα σαν κρύφια υποδείξεις για χαμένα βιβλία που, αν δεν είναι κιάλας, τείνουν ταχύτατα να καταστούν μυθολογικά, αφού το ίδιο τους το πλήθος αποτρέπει από την όποια επαλήθευση πλην εκείνης του τίτλου. Οι κατάλογοι των μεγάλων βιβλιοθηκών σχηματίζουν ήδη μια εκτεταμένη γλυπτοθήκη. Έργο εν προόδω: βαρύ, επιβλητικό και ογκωδέστατο.

Κάτι πεταλούδες που το πέταγμα τους θυμίζει νεκρές ψυχές. — Πάνω απ' τις βιβλιοθήκες υψώνεται σαν ανίατη νόσος η υπεροψία του νεκρομάντη που ανατρέχοντας στα ξεψυχισμένα βιβλία εκτοξεύει ύβρεις για το παρελθόν και αρές για το μέλλον. Η παλαιά μοναστική αντίληψη που βλέπει τα βιβλία σαν «μάρτυρες αλήθειας και λάθους», παρά τον πανταχόθεν εξορκισμό της φαίνεται ότι εξακολουθεί να επιζεί, μεταμφιεσμένη σε νοσταλγία για την εποχή της μεγάλης μετάνοιας: ανταποδίδοντας τη φράση με παραγραφή, το κείμενο με διαγραφή και τα σημεία στίξης με στεναγμούς ανακούφισης για το τέλος των από μακρού φημιολογούμενων προτάσεων. Η εποχή της μεγάλης μετάνοιας υπόσχεται την έλευση του καθολικού βιβλίου που θα σαρώσει τη μεγαλόπρεπη αχρησία της «Βιβλιοθήκης της Βαβέλ». Οι περγαμινές της κοινής γλώσσας διδάσκουν ότι μπορεί κανείς να παραμείνει διαφορετικός όταν ενισχύει την εικόνα της διαφοράς στους άλλους ανθρώπους αλλά ο καιρός που κραδαίνει απειλητικά πάνω απ' τα κεφάλια μας το καθολικό βιβλίο μας υπόσχεται ταυτόχρονα κι έναν καθρέφτη που δεν θα εικονίζει παρά το σχήμα αυτού τούτου του καθολικού βιβλίου. Μέχρι σήμερα ο καθρέφτης του κόσμου είχε μια μορφή ενώ ο κόσμος πολλές. Σήμερα η υπεσχημένη απειλή του καθρέφτη της μοναδιαίας απεικόνισης προκαλεί την ανάδυση όλων των *infirma doctrina*. Έτσι, συχνά βλέπουμε επαρχιώτες με μυαλό να τραβάνε ολοταχώς προς την πληρέστερη διασκεπτική πλάνη: οραματίζονται κιάλας πομπές αυτομαστιγουμένων να διασταυρώνονται σ' ένα νέο ανίερο σχήμα: το σχήμα της

άρνησης των γραφών.

Μπορείτε να διαλέξετε βεβαίως. — Η έλευση της νύχτας του σώματος των αναγνωστικών βοτάνων, φέρνει και την απειλή των αφελών που δέχθηκαν την επίδραση τους, στις δημόσιες βιβλιοθήκες. Συχνότερα όμως οι αίθουσες των βιβλιοθηκών συγκλονίζονται ολόκληρες από τις επιδρομές των κανιβάλων που βρίσκουν εύγεστες όλες ανεξαιρέτως τις σελίδες τους. Οπωσδήποτε υπάρχουν και επιεικέστερες χρήσεις τόσο για τα βιβλία όσο και για τους χώρους συνάθροισης τους: μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί τις βιβλιοθήκες σαν πάρκα για να κάνει τον απογευματινό του περίπατο!

Σαλπίζοντας πάνω απ' το άρμα. — Από την άλλη πλευρά του ιπποδρόμου οι κατευθείαν απόγονοι εκείνου του «πνεύματος που πάντα αρνιέται» ανακαλύπτουν με ιαχές στους ψευδεπίγραφους τίτλους των βιβλίων, τη γλυκεία σαγήνη του αιωνίου ψεύδους. Βλέπουν με δέος την επέλαση της εποχής του καταλόγου των βιβλίων που εκτοπίζει τα βιβλία. Το σημειογραφικό εκτόπισμα που αναστρέφει το βιβλιοθηκονομικό ρεύμα. Παράλληλα αρχίζει και η εκκόλαψη των ψευδαισθήσεων μιας αυστηρής αποστολής σ' έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η αταξία της αλόγιστης γραφής, η τυραννία των γραφομανών και η παρακμή των μικρών αδηφάγων στοιχείων — ή στοιχείων — της τυπογραφίας. Η δημογραφική έκρηξη της βιβλιακής πανίδας οδηγεί στην εκδήλωση μιας μαλθουσιανής αντίληψης στο χώρο των γραμμάτων. Δεν ξέρω πώς θ' αντιδρούσε σήμερα ο Γουτεμβέργιος, ο γενάρχης αυτής της πλημμυρίδας. Αλλά δεν είναι η πρώτη φορά που μια ευλογία απειλεί να μεταστραφεί σε κατάρα.

Αδιέξοδο ή στην επικράτεια σκουπιδοφάγων. — «Δεν μπορούμε ν' απαγορεύσουμε στους ανθρώπους να γράφουν ούτε στους συνανθρώπους τους να διαβάζουν τα γραφόμενα τους, αλλά προσπαθούμε να παροχετεύσουμε όλο αυτό το σκουπιδαριό στα αδηφάγα στόματα των σκουπιδοφάγων, στην πολτοποίηση ή στον κάθε λογής αφανισμό, δεν έχει πια καμιά σημασία. Άλλοτε σεβόμαστε υπερβολικά τα βιβλία που βγάξαμε, τα προστατεύαμε μ' όλα τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα, τα υπερασπίζαμε από τη φθορά. Σήμερα εμπιστευόμαστε τους τυφλούς, και κάποτε κατάφωρα άδικους, νόμους της φυσικής επιλογής. Όποιο βιβλίο δεν πουλήσει τον πρώτο χρόνο πάει για πολτοποίηση. Δεν έχουμε περιθώρια. Είναι τέτοιο το πλήθος των βιβλίων που δεν μας αφήνει ν' αγαπήσουμε κανένα ξεχωριστά». Είναι ένας λονδρέζος εκδότης, απ' τους μεγαλύτερους, που μιλάει μ' αυτό τον τρόπο για το εμπόρευμα που παράγει.

Το προσκλητήριο της απελπισίας. — Στα μεγάλα βιβλιοπωλεία ο πληθυσμός

σφηνωμένος ανάμεσα στις προσφορές δεν προλαβαίνει να επιλέξει. Έτσι, αρκείται στο μηχανικό ξεφύλλισμα. Η στυγερή οικονόμος του Πέτερ Κην ξεφυλλίζει επίσης ένα και μοναδικό βιβλίο. Γυρνάει τις σελίδες του αργά και προσεκτικά φορώντας άσπρα γάντια. Σ' όλες τις δημόσιες βιβλιοθήκες οι άξεστοι με τ' άσπρα γάντια παραμονεύουν στην είσοδο για να εξαπατήσουν τους αφελείς καθηγητές όταν, εννοείται, δεν βρίσκονται ήδη μέσα σ' αυτές και μάλιστα στις πιο υπεύθυνες θέσεις. Η πιθανότητα της φωτιάς ελλοχεύει πάντοτε στις αίθουσες του Θηρεσιανού, αλλά μέχρι τότε δέχεται και στοιβάζει στα σπλάχνα του απίθανες ποσότητες ξεπουπουλιασμένων βιβλίων. Ήδη από το 1935 οι ιδαλγοί αγωνίζονται αγώνα οπισθοφυλακής αλλά το προσκλητήριο που απευθύνουν στους επαγγελματίες αναγνώστες ακούγεται ολοένα και ασθενέστερο. «Ξέρω πως μέσα στο αίμα σας κυλούν ακόμα οι τρόμοι κι οι διωγμοί εκείνου του καιρού», φωνάζει ο σινολόγος Πέτερ Κην στη σύναξη των επιστρατευμένων βιβλίων και τρέμει από ρίγος ιερό. Το παιχνίδι όμως έχει φθάσει πράγματι στο τέλος του. Το «Θηρεσιανόν» καίγεται· οι ιδιωτικές βιβλιοθήκες έχουν προηγηθεί. Η ερωτική εξέγερση στη φωλιά των τερμιτών είναι γεγονός: η συνεχής τριβή του πλήθους των συνωστισμένων βιβλίων είναι αρκετή για να προκαλέσει την πυρκαϊά. «Η ιλύς του αναλφαβητισμού επικαλύπτει βιβλία και σοφούς. Καμιά χώρα του κόσμου δεν γλυτώνει από τα φυσικά φαινόμενα».